

1. Analysoi Marko Hautalan Pimeän arkkitehti -romaanin katkelman miljöötä.

Vastauksen pituus on enintään 3 000 merkkiä. (24 p.)

Marko Hautalan *Pimeän arkkitehti* -romaanin (2020) katkelma kertoo Joni-nimisestä nuoresta opiskelijasta, joka on muuttamassa uuteen asuntoon. Joni on katkelman päähenkilö ja fokalisoija. Sivuhenkilöitä ovat nimettömäksi jäävä muuttofirman mies sekä Annika Ahlström -niminen kiinteistönvälittäjä, joka esittelee asunnon Jonille.

Katkelma sijoittuu nykyaikaan tai lähimenneisyyteen. Nykyaikaan katkelmassa viittaavat monetkin asiat: Joni tekee muuttomatkan muuttofirman pakettiautolla, uutta asuntoa hänelle esittelee kiinteistönvälittäjä, ja kuvailusta päätellen asunto sijaitsee kerrostalossa, jollaisia Suomessa on rakennettu paljon viimeisten vuosikymmenien aikana. Lisäksi Jonin isä on ostanut asunnon netissä näkemiensä kuvien perusteella.

Kerrostalo sijaitsee Vaasassa. Jonin saapuessa talolle on syysmyrsky ja pihan lehmuksista putoilee keltaisia lehtiä. On ilta, koska ulkona palavat katuvalot ja asunnon sisällä on hämärää. Jonin asunto sijaitsee neljännessä kerroksessa, jonne Joni ja kiinteistönvälittäjä nousevat portaita pitkin. Kiipeämisen aikana saadaan tietää, että talossa asuu nuoria opiskelijoita ja iäkkäämpiä ihmisiä. Talon asukkaat ovat siis melko vähävaraisia, ja vaatimattomasta muuttokuormasta päätellen Joni kuuluu samaan yhteiskuntaluokkaan.

Fyysistä miljöötä kuvataan katkelmassa Jonin kokemien erilaisten näkö-, kuulo-, haju- ja tuntoaistimusten avulla. Katkelma alkaa näköhavainnolla: ”Kerrostalo oli huomaamattomalla tavalla ruma.” Näköaistiin liittyvät myös maininnat asunnon ja talon muiden tilojen pimeydestä, epätasaisesti välkehtivistä valoista sekä kuluneisuudesta. Miljöön ulkonäköä kuvaillaan myös vertauskuvien avulla. Esimerkiksi kerrostalon ulkonäkö muistuttaa särkynyttä kojetaulua, ja talon eteisaulan symmetria ja viivasuora matto tuovat mieleen ”jonkinlaisen alttarin”. Kuvailun perusteella miljööstä syntyy synkkä, rikkinäinen ja pahaenteinen mielikuva.

Talon pihalla, asunnossa, rappukäytävässä ja muissa yhteisissä tiloissa kuuluu myös paljon erilaisia ääniä: metallin kalketta, muovipressun lepatusta, basson jumputusta, tuulen vinkunaa, epämääräistä sirinää ja huminaa. Ääniä verrataan ampiäispesään ja ansassa ulvovaan eläimeen. Asunnossa Joni haistaa ”seiniin pinttynneiden vieraiden elämien katkun”, ja kellaritiloissa on epämiellyttävä, kostea haju.

Katkelman tuntoaistimukset liittyvät puolestaan päähän: pihalla Joni tuntee hiuksissaan putoilevat lehdet, kellarissa matalaa kattoä pitkin kulkevat putket. Lisäksi ahtaaseen kellarikäytävään astuessaan Joni tuntee huimausta ja joutuu nojautumaan taaksepäin, ettei kaatuisi. Tuntoaistimukset ovat epämiellyttäviä ja luovat osaltaan aavemaista tunnelmaa.

Katkelman miljöön kuvauksessa voidaan huomata kauhukirjallisuudelle tyypillisiä piirteitä. Miljöössä luodaan kontrasti arkisen, nykyaikaisen kerrostalon sekä sen epämiellyttävän ja pahaenteisen kuvailun välille. Pelkoa herättävä kuvailu luo lukijalle odotuksen siitä, että tavallinen vaasalainen kerrostalo saattaa pitää sisällään kammottavia yllätyksiä.

(2679 merkkiä)

2. Erittele ja tulkitse Saila Susiluodon runoa *Hylättyjen kirjojen saari*. Vastauksen pituus on enintään 5 000 merkkiä. Ylityksestä seuraa pistevähennys. (36 p.)

Saila Susiluodon runossa *Hylättyjen kirjojen saari* (Metropolis, 2018) puhutaan kirjojen hävittämisestä. Runo on kirjoitettu kokonaisin virkkein proosarunon muotoon. Runon nimen alla on ikään kuin luvun numero ja tekstissä alaviite, mikä saa runon näyttämään tietokirja- tai proosakatkelmalta. Alaviitettä lukuun ottamatta runo rakentuu yhdestä säkeistöstä.

Runon puhuja tuo menneessä aikamuodossa ja kronologisessa järjestyksessä esiin jo tapahtuneita asioita. Hän kuvaa, miten kirjoista alettiin luopua pikkuhiljaa. Selviää, että kirjoista luovuttiin, koska ne eivät enää sopineet koteihin ja niiden sisustukseen: ”– ne [kirjat] eivät olleet värijärjestyksessä, toiset olivat toisia suurempia, ne pölysivät ikävystyttävästi, pimensivät huoneet ja pienensivät ne. Hyllyt alkoivat näyttää rumilta –.” Ajan myötä kirjat myös ikään kuin unohtuivat ihmisiltä, sillä runon puhuja sanoo: ”Kirjat makasivat kierrätyksessä, kuolinpesissä, kaatopaikoilla, –.” Sitten kirjoja alettiin polttaa takoissa, viedä paperinkeräykseen ja lopulta pienelle saarelle, jossa kirjoja puhujan mukaan poltettiin öin ja päivin. Runoon siis rakentuu lyhyt tapahtumien kulku, josta selviää, miten kirjoja päädyttiin polttamaan röykkiöittäin.

Alaviite jää runon muusta sisällöstä melko irralliseksi. Sen voi tulkita tuovan runoon huumoria, koska tekstiin on tarkennettu, millaisia vastenmielisiä ötököitä kirjoissa saattoi olla: ”kolmisukahäntäiset, kirjaskorpionit, kirjatäit, varaslesiäiset, silloin tällöin myös luteet”. Tarkennus tuntuu asiaan nähden tarpeettoman pikkutarkalta sivuseikalta tai tietokirjamaiselta lisäykseltä, mikä tekee siitä humoristisen, samoin kuin osa ötököiden nimistä.

Tapahtumat sijoittuvat kuvitteelliseen paikkaan jonkinlaiselle rannikkoseudulle. Tämän voi päätellä siitä, että runossa mainitaan saari ja lossi, jolla kirjoja kuljetettiin saarelle poltettavaksi. Ajallisesti runo sijoittune jonnekin tulevaisuuteen. Näin voi päätellä siitä, että runossa on monia nykyajallekin tyypillisiä asioita ja ilmiöitä, kuten turhasta tavarasta luopuminen, tarkoin avariksi sisustetut kodit sekä kirjojen arvostuksen laskeminen. Runon puhuja myös mainitsee, että kirjojen polttamisesta syntyvä energia otettiin talteen ja hyödynnettiin, mistä voi päätellä, että runon kuvaamassa maailmassa halutaan olla tai joudutaan olemaan ympäristötietoisia. Kirjoja ei kuitenkaan nykymaailmassa tuhota kasoittain niin, että polttamista varten tarvittaisiin erillinen saari ja kuljetusalus, joten kyse on ehkä ajasta, jossa asiat ovat menneet nykyaikaa pidemmälle.

Voi päätellä, että runon kuvaaman maailman ihmiset ovat jostain syystä lakanneet piittaamasta kirjoista. Kirjat nähdään pelkkinä ikävinä esineinä. ”– ne levittivät homeitiöitä ja

– – vanhaa, saastunutta ilmaa – –”, runon puhuja sanoo. Vanhan ja saastuneen ilman voi tulkita merkitsevän myös, että kirjojen koetaan olevan vanhoja sisällöltään ja edustavan mennyttä maailmaa. Kirjat ovat ajan ihmiselle kirjaimellisesti pelkkää paperia. Runon puhuja esimerkiksi sanoo, että kirjoja vietiin paperinkeräykseen ja että saarta, jossa kirjoja poltettiin, alettiin kutsua Paperipalaksi. Välinpitämättömyys kirjoja kohtaan kuvaa runon ihmisten ymmärtämättömyyttä, joka kiteytyy runon puhujan toteamukseen: ”– – loppujen lopuksi kysymys oli vain muutamasta kirjaimesta, niiden satunnaisesta järjestyksestä, lauseista jotka olivat toistettavissa milloin vain, missä tahansa, järjestyksestä.”

Ei käy aivan selväksi, miten runon puhuja itse asioihin suhtautuu ja kuka hän on. Hän muistelee tapahtumia ja tekee niistä selkoa lukijalle melko neutraalisti. Muun muassa hänen lausahduksensa ”niistä [kirjoista] tehtiin askarteluohjelmissa erilaisia juttuja joiden perimmäistä tarkoitusta en tässä jaksa selostaa” kuitenkin vihjaa, että hän suhtautuu tapahtumiin jollain tavalla ulkopuolisena. Hän myös muistelee tapahtumia melko yleisesti, mistä voi tulkita, että kyse ei ehkä ole hänen omista ajatuksistaan ja mielipiteistään, vaan hän pikemminkin kuvaa ajan henkeä ja ilmapiiriä.

Runon virkkeitä on ketjutettu toisiinsa pilkuin, mistä syntyy vaikutelma, että puhuja selostaa tapahtumia jäsentämättä ja muistinvaraisesti. Runossa on paljon myös luetteloita, jotka elävöittävät tapahtumien kuvausta: ”Kirjat makasivat kierrätyksessä, kuolinpesissä, kaatopaikoilla – –.” Läsnaolon tuntua runoon luovat ilmaukset, joissa puhuja tulee näkyväksi: ”Sanokaamme sitä vaikkapa Mursusärkäksi tai Tähtitarhaksi, mutta Paperipala siitä tuli.” Puhujasta syntyy hänen selontekonsa perusteella kuva, että hän ymmärtää kirjojen arvon. Lausahdus ”Uunissa paloivat fraktaalit, kultakirjaimet ja latina sulassa sovussa entisten uutuusromaanien kanssa, – –” kielii kirjallisesta sivistyksestä ja jonkinlaisesta kirjallisuudentuntemuksesta, joka ei ole runon maailmassa tyypillistä. Siksi voi tulkita, ettei hän ehkä jaa ajan vallitsevaa käsitystä kirjoista.

Runon nimi *Hylättyjen kirjojen saari* korostaa sitä, miten kirjat eristetään muusta elämästä, johon niiden ei enää koeta kuuluvan. Historiallisessa kontekstissa polttaminen on hävittämisen muoto, jolla on negatiivinen kaiku. Kirjaroviot tuovat mieleen tapahtumia, joissa valtaa pitävät ovat polttaneet kiellettyjä teoksia. Siksi kirjojen polttamisen voi tulkita vaaralliseksi teoksi, vaikka kirjoja ei runon maailmassa ilmeisesti poltetakaan poliittisista syistä, vaan ymmärtämättömyydestä ja piittaamattomuudesta. Runon teemana voi pitää sitä, mitä sivistymättömyys ja ymmärtämättömyys aiheuttavat. Kun kirjoja ei enää lueta, ei ymmärretä, että niiden myötä häviää kaikki niihin säilötty tieto ja sivistys vanhoista ajoista alkaen, mihin ilmaus ”vuosituhantinen energia viittaa”.